

Twee brieven van F. Carkeuz Arie Ruysch over de Slag bij Waterloo

ARIE RUYSCHE (geboren te Rotterdam, 24 februari 1797 - overleden te Vlissingen, 25 oktober 1871) trad na de terugkomst van Napoleon op 1 maart 1815 als vrijwilliger in dienst bij het Bataljon Infanterie van Linie nr. 2. Als soldaat in de Rechterflankcompagnie maakte hij de Slag bij Waterloo en de veldtocht in Frankrijk mee; in november van dat jaar werd hij bevorderd tot korporaal.

In september 1822 nam hij ontslag uit dienst als Sergeant-Majoor bij de 2e Afdeling Infanterie. Hij was werkzaam bij de Ontvanger der Belastingen in Sas van Gent en daarna te Vlissingen. Daar vestigde hij zich later als wijnkoper en steenkolenhandelaar. In de jaren 1857 tot 1869 was hij lid van den Gemeenteraad en van 1852-1868 van de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Intussen maakte hij ook faam als schrijver van blijspelen.

Tijdens de Belgische Opstand en de Tiendaagsche Veldtocht (1830 - 1832) wist hij in woord en daad de geestdrift onder de bevolking aan te wakkeren. Voor zijn inzet ten behoeve van kanonnier J. van der Bol schonk koning Willem I hem op 19 april 1837 de gouden medaille van Verdienste.

Hieronder volgen twee brieven van Ruysch over de slag bij Waterloo, waarin hij vertelt over hoe hij dienst nam in het leger, en wat hij meemaakte tijdens de gevechten. Hierbij is ook een levensbeschrijving toegevoegd van 2^e Luitenant Van Burmania Rengers, waarover hij lovend schrijft.

1. Ingezonden brief in de Nieuwe Rotterdamse Courant, 9 april 1865
2. Brief aan Wopke Eekhof, 16 oktober 1865
3. Korte levensbeschrijving van 2^e Luitenant Van Burmania Rengers

Inschrijving van Arie Ruysch (hier gespeld: Ruis) in het stamboek van het Bataljon Infanterie van Linie nr. 2, onder nummer 1483.

Pag. 2: Portret van Arie Ruysch, omstreeks 1850; gereproduceerd op een kaart uit 1863, met daaronder een facsimile van zijn handtekening.

1. Ingezonden brief in de Nieuwe Rotterdamse Courant, 9 april 1865

In de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 9 april 1865 werd een brief van zijn hand als ingezonden stuk geplaatst. Hij pleitte daarin voor een herdenkingsmedaille voor de veteranen van de 1815-campagne; daarbij wijst hij op de vele veteranen van het Franse leger die de Sint Helena-medaille hebben ontvangen, en doet hij een appèl op de veteranen van de Belgische Opstand die beloond waren met het Metalen Kruis. Inderdaad werden datzelfde jaar 2.000 Waterloo-veteranen feestelijk onthaald in Leiden. Ruysch ontving, net als alle overlevenden, het Zilveren Kruis van Waterloo. Hieronder zijn enkele fragmenten uit die brief:

"Waterloo, 18 Junij 1815

[...] In 1813 werden de ketenen, die de volken aan de bliksemende zegekar van NAPOLEON hielden vastgeklonken, op de met bloed doorweekte slagvelden van Dresden en Leipzig voor altijd verbroken. De adelaar, sinds 15 jaren gewoon met den gloriekrans der overwinning naar de zon te stijgen, viel daar met verlamde slagpennen op de koude aarde neder. [...] Maar het verlaten van Elba in Maart 1815 verving het jubelen, en bedreigde op nieuw onze vrijheid, onze onafhankelijkheid, onze nationaliteit. NAPOLEON was te Frejus ontscheept, het groote leger liep tot den beminden veldheer over. De koningsstam der Bourbons sidderde en nam de vlucht naar Gent, eene rilling beving het hart der natiën, als de rollende donder naderde de kreet: te wapen! door dertig vorstendommen. Die kreet, door Oranje herhaald, vond weêrklank in de harten van Nederlandsche mannen, van Neêrlandsch jongelingschap.

NAPOLEON verscheen bij Quatre Bras, zijn plan wordt een meesterstuk genoemd. Regtstreeksch op het centrum der vijandelijke slagorden aanrukken, de linie doorboren, haar in tweeën snijden, de Engelsche helft vermorselen, de Pruisische verpletteren, WELLINGTON en BUCHER tot magtelooze doelen maken, Mont-Saint Jean overrompelen, Oranje verjagen, zich in Brussel werpen, de Duitschers in hun Rijn, de Engelschen in de Oceaan, de Nederlanders in hunne moerassen slingeren, ons land verwoesten, op nieuw in kluisters slaan en tot eene Fransche provincie maken. Ziedaar het meesterstuk des overweldigers, verijdeld door de zelfopoffering der Nederlanders, daar generaal CHASSÉ met de brigade DETMERS en de batterij KRAHMER, ondersteund door de ruitery van TRIP en de GHIGNY des avonds ten 7 ure de carré der oude garde, door NAPOLEON persoonlijk aangevoerd, allerhevigst met de bajonet aanviel, verbrak en overhoop wierp, en in dit beslissende oogenblik, ten koste van het bloed van den dapperen generaal COLLAERT, den luitenant-kolonel VAN THIELEN en een groot aantal onzer landgenooten, de overwinning voltooide.

Kan Nederland, kan het Nederlandsche volk dat ooit vergeten? Schrijver dezes was naauwelijks 18 jaren oud, toen zijn vader, wiens eenig kind hij was, hem naar 's Gravenhage bracht, waar hij, hoe jeugdig ook, als volontair in dienst trad en terstond werd ingelijfd bij het 2^e bataillon infanterie van linie, gekommandeerd door luitenant-kolonel SPEELMAN. Spoedig volgde de marsch naar Ro[...]x, en vervolgens naar de voorposten te Fay, hij deelde in al de ontberingen, in al het lijden, in al de gevaren der oude soldaten, ofschoon hij, het ouderlijk huis vroeger nooit verlaten, — geene militaire opvoeding genoten en den vuurdoop nog niet ontvangen hebbende, — niet in hunne onverschrokkenheid, in hunnen heldenmoed kon

deelen. Hij zag bij la Haye Sainte velen zijner kameraden sneuvelen en verminken, zijne dappere officieren, den kapitein VEREN, den 1en luitenant AKERSLOOT VAN HOUTEN gewond van het slagveld dragen, den 1en luitenant VAN HASSELT met verbrijzelde knie op den schouder van een tamboer steunende, zijne manschap blijven aanvoeren, zijnen kapitein, den onverschrokken P. ROEST en den jeugdigen en edelmoedigen baron VAN BURMANIA RENGERS, zijnen 2en luitenant (regterflank compagnie) met uitstekende dapperheid strijden; en nu, op acht en zestigjarigen leeftijd, klopt zijn hart nog met eerbied en bewondering voor die edele en brave mannen, die hem het schoonste voorbeeld van zelfopofferende vaderlandsliefde en krijgsdeugd gaven.

Alle natiën, die bij Waterloo aan den verschrikkelijken worstelstrijd tegen het Fransche leger deelnamen, ontvingen van het daakbaar vaderland een onderscheidingsteeken van Waterloo, – alleen de Nederlanders, wij zeggen het met diepe smart, kunnen slechts hunne *lidteekenen en verminkte ledematen toonen*, alleen de Nederlanders, die aan dooden en gewonden 4076 man op het slagveld verloren (namelijk de weinigen, die nog in leven zijn), kunnen geene medaille aan hunne afstammelingen wijzen als een sprekende adelbrief, die na vijftig jaren den naneef toeroept: “*ik was daar !*” – Van waar die onbegrijpelijke miskening? Vele braven zijn met die wond in het hart reeds lang ten grave gedaald, en velen die grafwaarts neigen, vestigen, bij het vijftigjarig jubelfeest van Waterloo, het oog op Z.M. den koning [...]. Heeft men het jaar 1813, toen Oranje ons werd wedergegeven, zoo waardiglijk, met zoo veel liefde en geestdrift herdacht, om 1815, om *Waterloo* met dat ontzettend bloedbad, met die gruwelijke slagting, eene dankbare herinnering te ontzeggen? Om de weinigen, die er nog van bestaan, en die men 50 jaren vergat, ook nu te vergeten ?

Neen! neen! een grootmoedig Koning, een dankbaar volk, van een door God gezegend land, zal de volksdeugd: *de dankbaarheid* handhaven. Welk eene ontmoedigende en diepgrievende waarheid? Sommige Nederlanders dragen een medaille tot herinnering aan hem, die onder zijn schrikbewind de doopregisters in Nederland tot moordregisters maakte: eene medaille van St. Helena!!, – maar geen enkel Nederlander, die bij Waterloo voor Oranje en de vrijheid van zijn land streed, of verminkt werd, mag zich in het bezit verheugen eener onderscheiding, die de kroon zijner grijsheid zoa zijn, en waarop andere natiën zich met krijgsgemene fierheid verheffen. Landgenooten, en inzonderheid gij, die uwe trouw, uwe dapperheid en uwe liefde voor koning en vaderland met het *Metalen kruis* beloond zaagt, is dat dankbaar, is dat regtvaardig?

A. RUYSCH

Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, bij besluit van Z. M. Willem I, van 19 April 1837, begiftigd met de groote gouden medaille van verdienste, president van de kamer van koophandel en fabrieken en lid van den gemeenteraad te Vlissingen.”

2. Brief aan Wopke Eekhof, 16 oktober 1865

Voor de 50-jarige herdenking van de Slag schreef Wopke Eekhof het boek "Friesland in 1815", waarin hij de rol beschreef van Friezen in het Nederlandse leger tijdens de Waterloo-campagne; hiervoor correspondeerde hij met veteranen, die hem een schat aan memoires toezonden. Arie Ruysch gaf een uitgebreide beschrijving van de krijgsoverrindingen van zijn voormalige 2e Luitenant van Burmania Rengers. De brief verhaalde op lovende wijze hoe Van Burmania Rengers "als een oude soldaat pal stond in het moordend vuur" en vervolgens de aanval leidde op de Franse Garde. Ruysch roemde meerdere malen de "Eedele mensch" om zijn dapperheid en menslievendheid, zoals hij zelf had mogen ervaren toen hij gewond raakte. Toen in 1865 de ruim 2.000 nog levende veteranen van de Waterloo-campagne feestelijk werden onthaald in Leiden, ontmoetten de twee wapenbroeders elkaar weer. Voor Ruysch ging hiermee een wens in vervulling, nl. nog één keer zijn geliefde 2e Luitenant terugzien "aan deze zijde van het Graf".

De brief is in haar geheel uitgetypt, op een paar woorden na die niet te ontcijferen waren. Om het leesbaar te houden zijn her en der leestekens ingevoegd. Onderstreepte passages uit de brief door de auteur zijn ook in de transcriptie weergegeven, evenals hoofdletters. De brief is in het archief van het Fries Genootschap gearchiveerd onder nummer 1261; een kopie is op te vragen bij Fries Historisch en Letterkundig Centrum "Tresoar", <http://www.tresoar.nl/>

“Vlissingen, 16 oktober 1865

[...] Heer!

Uwen brief van 13' dezes is mij heden ge[...]den en het is mij een aangename taak dezen te beantwoorden daar het hier geldt om Lof voor een waardig Edelman tevens een voortreffelijk Edel Mensch. De Kiesheid, die zedelijke opoffering van Zich Zelfen welke zich met de overtuiging van vervulde pligt doet natuurlijk Den Heer Baron van Burmania Rengers om Zijne Militaire daden zwijgen. Maar ik - dienende als korporaal volontair bij de Regter flank compagnie van het 2^e Batt'on Infanterie van Linie, onder bevel van den Luit. Kolonel Speelman terwijl de Heeren Kap't P. Roest, 1^e Luit' Morre, die den Heldendood op de citadel bij Antwerpen in 1831 stierf, en den waardigen Baron van Burmania Rengers, 2^e Luitenant, mijne officieren waren, - ik mag op uwe uitnoodiging de waarheid niet terug houden.

Dat Den Heer VB; Rengers bij Waterloo - hoe Jong ook, door alle Zijne mede officieren, een uitstekend officier werd genaamd, en door Zijn ondergeschikten, waartoe ik de Eer had te behoren, werd bemind - als een Braaf en Menschlievens Mensch. Ik was getuige hoe hij, bij La Haye Sainte - waar Kapt' Vere, 1^e Luit Van Hasselt en Akersloot van Houten, zwaar werden gewond, - onverschrokken als een oud soldaat pal stond in het moordend vuur der Fransche Tirailleurs, en bij het vallen van den avond toen dan Generaal Ditmaars kommandeerde: "Kolonel Speelman, vooruit, -spoedig met de bajonet chargeren, de Franschen wankelen, ze wijken!" - woorden die mij nog altijd in de ooren klinken, - dat toen de Luitenants Morre en van Burmania Rengers zich aan de spitse stelden en ons met koelbloedigheid en dapperheid in de Franse gelederen deden dringen en hunne laatste quarrées deed helpen verbreken.

Dat ik onze officieren, en voornamelijk den Kapt' Roest, in 't Hoofd Kwartier te [Saint Leu Fauciny?], het manmoedig gedrag van den Heer V:B:R hoog heb hooren prijzen. En den laatsten, dat den Kolonel Speelman, op 't Kasteel heb hooren zeggen, "Het grieft mij Kolonel, dat gij van Burmania Rengers in uw rapport hebt vergeten, dat zeide den Edele man,

1261

Uitgezonden 16 Octob

Mijn Heer!

FRIES
GENOOTSCHAP

1863.

uwem Brief van 13' dater is my heet
 gevonden en het is my een aanze
 name te w'k dien te beantwoorden
 want het hier geldt om lof van een
 waardig Edelmaan tevens een
 voortreflyk Edel Mensch. de
 kieschheit, die heldelyke opoffe
 ring van Luk Delman, soethe Linn
 met de overtuiging van veruulde
 jolijt verzengend doet natuurelyk
 den Heer Baron van Burmann
 Renged van Lyne Militaire Ouder
 Zonnen. want ik - dienende als
 Hoofjournal Volontair, by de Regter
 flank Kompagnie van het 2' Batt^{on}
 Infanterie van Linie, onder bevel
 van den Luit: Kolonel Speelman, te
 myl de Heer Major P. Ruett, 1' Luit:
 Morne, die den helden dood, op de
 Citadel by Anstragon in 1831, stierf
 en den waardigen Baron van Bur
 mania Renged, 2' Luitenant, myn offi
 cium wreef, - ik wreef, op uwe uit
 spading de waardheid niet leun
 vanden, dat den Heer 173' Renged
 by vaterland - Rue Jung w'k, door
 alle Lyne mede apprecie, een uit
 stekend officier mede genaemd, en
 door Lyne onderschikt, soet toe
 ik de Luitant te betrouwen, mede
 bewind - als een Praefentment

met de vrijmoedigheid van een oud en dapper soldaat, - en wat zijne goedheid betreft, diend het navolgende: bij La Haye Sainte werd ik door een gemeen Kogel ligt aan de regter hand gewond, nog zie ik hem bij mij staan: "Arme Jongen," zeide hij, hij legde een boom blad met eenig vogt uit Zijn veld flesch op mijne bloedende hand en omwond die met zijn zakdoek.

Altijd was hij goed, opgeruimd en vol deelneeming voor ons, en niemand was er in de Komp'ie die het Blonde Baroninckje - zoo noemden wij hem, - niet lief had. Zie daar de waarheid. De Baron van Burmania Rengers was bij Waterloo dapper en onverschrokken; Menschlievend en goed, overal waar hij bij ons was, in't Bosch van Boulogne, te St Prie, S.-Leu Taverny, Le Pourtoise, bij de Brug van Neuilly en Saint Euille[?] in Normandie, - dat betuig ik, en wil ik, des noods op mijn 69 Jarige ouderdom, met mijn bloed onderschrijven.

Daar er hoegenaamd geene officieren van het 2^e Batt'n Inf. van Linie meer in leven zijn dan de Heer van Burmania Rengers stelde ik er hoogen prijs op den Eedelen Man aan deze Zijde van het graf nogtans eenmaal de hand te mogen drukken. Dat geluk viel mij te beurt, daar ik hem in het Invalidenhuis te Leiden op 27 Juny jl mogt ontmoeten. Mijn hart klopte vol schoone herinnering aan de roemvolle dagen van 16, 17 & 18 Juny 1815. Vergun mij het geluk, zeide ik, daar wij elkander in dit leven niet meer zullen weder zien, deze schoone dag bij elkander te blijven. Wij grijsaards marcheerden gearmd, als met Jongelings Kracht beziel in de breedde gelederen van zoo vele oud strijders, achter Prins Frederik. Aan tafel zaten wij in den nabijheid van den Vorst vis à vis. Wij gevoelden ons al was het slechts van weinige vlugtigen oogenblikken, waarachtig gelukkig.

Wanneer persoonlijke dapperheid, Braafheid, regtschapenheid en andere uitstekende militaire deugden onbepaalde aanspraak op de M. W. O. geven, dan heeft de Baron van Burmania Rengers het Kommandeurskruis dier orde verdiend. Zoo heb ik hem leeren kennen, zoo zal ik zijn naam vereeren, zoolang God mij 't leven schenkt. Hij kan mij regt gelukkig maken wanneer hij mij Zijn fotografisten portrait wilde zenden waar op ik het mijne met een bijschrift zal doen volgen. Groet Z.H.L.G. duizendmaal. Verschoon 't slechte schrift, mijne oogen zijn zeer verzwakt.

[...] Dienaar

Arie Ruysch

Ridder NI' Leeuw, Zilver Kruis van Waterloo, president der Kamer van Koophandel, lid van de gemeenteraad, & & te Vlissingen"

3. Korte levensbeschrijving van 2^e Luitenant Van Burmania Rengers

REGNERUS HENDRIK SJUCK GERROLD JUCKEMA VAN BURMANIA Baron RENGERS (Leeuwarden 10 oktober 1796 - 16 juni 1873) was pas 18 jaar toen hij als 2e Luitenant van de Rechterflankcompagnie vocht in de Slag bij Waterloo. In december 1813 was hij vrijwillig in dienst getreden en als adjudant met de rang van 2e Luitenant aangesteld door Generaal O. Graaf van Limburg Stirum.

Portret van R.H.S.G.J. van Burmania baron Rengers door Willem Bartel van der Kooi, gedateerd 1825.

Tijdens het beleg van Delfzijl deed hij zijn eerste krijgservaringen op; hij werd niet alleen ingezet bij de parlementaire zendingen naar de Franse bezetting, maar hielp ook enkele uitvallen te bestrijden. Op 16 januari 1814 werd hij in zijn rang bevestigd als cadet bij het Bataljon Infanterie van Linie nr. 12, en op 16 maart werd hij overgeplaatst naar het Bataljon Infanterie van Linie nr. 2.

Zoals te lezen in de brief van Ruysch aan Wopke Eekhof had Van Burmania Rengers zich onderscheiden in de slag bij Waterloo. Dit was ook de divisiecommandant, luitenant-generaal Baron Chassé, niet ontgaan, en hij vermeldde hem dan ook in zijn verslag. Ondanks deze vermelding en de lovende woorden van zowel zijn kapitein als diverse officieren van het bataljon, werd hij niet voorgedragen voor een onderscheiding. Volgens de brief heeft kapitein Roest hiertegen bezwaar gemaakt bij kolonel Speelman.

Kolonel Speelman, een geharde veteraan die zelf ooit als tamboer was begonnen, schijnt bijzonder weinig achtung te hebben gehad voor leden van adel, - waarvan velen inderdaad louter op basis van hun afkomst hun rang hadden verkregen. Kolonel Speelman passeerde Van Burmania Rengers voor de Militaire Willemsorde, -ten onrechte, zo kan gesteld worden. Hierover schreef C.F.F. van Hylckama (voorm. 2e Luitenant, Bat. Jagers nr. 27) aan W. Eekhoff op 8 juli 1865:

“Bij deeze paragraaph, reken ik mij verpligt, u meede te deelen, onderscheydene officieren welke met Hendrik, baron van Burmania Rengers, bij het 2de Bataillon van ligne, dienende de veldslag van Waterloo met hem bij woonden mij in in die tijden, verklaard hebbend zijn kloekmoedig gedrag, en voorbeeldige bedaardheid, eene te overwegende invloed, op de individus in de gelederen uitgeoeffend hebben, om hem niet onder iederen anderen chef, voor de Willemsorde te hebben doen voor dragen [...]

De dappere Speelman! Van Tamboer tot Colonel, opgeklommen, commandant van het 2e van Ligne dreef de regtmatige trots, den soldat Parvenu, tot dat uiterste, het welk, omtrent personen van aanzienlijke geboorte, onregtvaardig maakt, en moet hij zich wel eens uitgelaten hebben, die vrienden! zullen, ook wel zonder mijn toedoen, gedecoreerd worden.

De heer van Burmania Rengers, later met het 2de van Ligne te St. Leu Taverny, gecantonneerd, en met veele staf officieren bekend, zal u stellig nog veele, belangvolleren seignementen kunnen geven [...]

Zo heeft Van Burmania Rengers voor zijn moedige optreden geen onderscheiding gekregen, iets wat de andere officieren van het 2e Bataljon ten zeerste betreurden. Van Burmania Rengers zelf was overigens erg bescheiden over zijn -niet geringe- aandeel in de Slag bij Waterloo. Voor zover bekend heeft hij geen brief geschreven over zijn aandeel in de slag bij Waterloo. Dankzij de getuigenissen van Van Hylckama en Baron Van Aylva Rengers (voormalig 1e Luitenant van het Batallion Infanterie nr. 12) kon Eekhof toch de belevenissen van Van Burmania Rengers reconstrueren.

In 1817 verliet Van Burmania Rengers de dienst. Hij trouwde in 1823 met vrouwe H.C.J.W. Barones van Asbeck, en werd achtereenvolgens benoemd tot Controleur der belastingen, tot Agent der Brusselsche Maatschappij van volksvljijt, daarna van 's Rijks schatkist en later Betaalmeester, alsmede tot buitengewoon Kamerheer des Konings, tot Vice-president der

Commissie van administratie over 's rijks gevangenis en tot lid van Gedeputeerde Staten. Als zodanig is hij in 1840 en 1848, waarnemend Gouverneur van Friesland en Voorzitter der Provinciale Staten geweest. Nadat hij in 1863 na 43 jaar al zijn taken had neergelegd was hij afgevaardigde der afdeeling Leeuwarden, bij de hoofdcommissie voor het Nationaal Gedenkteken te 's-Gravenhage.

Het boek van W. Eekhof, "**Friesland in 1815**" is te als PDF-bestand via de website van Tresoar: http://images.tresoar.nl/wumkes/pdf/EekhoffW_Friesland1815.pdf

Handtekening van Arie Ruysch onder de brief aan Wopke Eekhoff, 16 oktober 1865

“Twee brieven van Flankeur Arie Ruysch over de Slag bij Waterloo”.
Dit is een uitgave van de vereniging “2^e Bataillon Grenadier Compagnie”, www.grenadiercompagnie.nl
Marc Geerdink-Schaftenaar, Julianadorp, 2005-2013